

IÄKKÄIDEN,
PALVELUASUNNOSSA ASUVIEN,
TAKTIILISTI KOMMUNIKOIVIEN
KUUROSOKEIDEN
VOIMAANTUMISEN
MAHDOLLISTAMINEN
-työntekijöiden näkökulmasta

Riikka Turpeinen
Opinnäytetyö, kevät 2010
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä
Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali- ja kasvatustieteen koulutusohjelma,
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Turpeinen, Riikka. Iäkkäiden, palveluasunnossa asuvien, taktiilisti kommunikoivien kuurosokeiden voimaantumisen mahdollistaminen–työntekijöiden näkökulmasta. Pieksämäki, kevät 2010, 29s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä Pieksämäki. Sosiaali-alan koulutusohjelma, sosiaali- ja kasvatustieteiden suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön työelämälähtöisenä tavoitteena on tuoda arkeen toimintamalleja iäkkäiden, taktiilia viittomakieltä käyttävien, palveluasunnoissa asuvien kuurosokeiden aktiivisuuden, itsenäisyyden ja oma-aloitteisuuden tukemiseen. Iäkkäiden, taktiilia viittomakieltä käyttävien, palveluasunnoissa asuvien kuurosokeiden arki on passiivista. Näin ollen työntekijät kokevat olevansa ”napanuoria” kuurosokeiden ja arjen välillä. Tutkimuksessa pyritään selvittämään mitä ovat ne tekijät, joilla kuurosokeiden arjessa toimimisen aktiivisuutta voisi lisätä, itseohjautuvuutta tukea sekä riippuvuutta ohjaajista vähentää. Tutkimus keskittyy työntekijöiden näkökulmaan.

Tutkimus on menetelmältään kvalitatiivinen puolistrukturoitu haastattelututkimus. Aineiston analyysimenetelmä on sisällön analyysi. Kysymykset lähetettiin kahdeksalle kuurosokeiden parissa työskentelevälle henkilölle. Vastausaikaa oli kaksi viikkoa. Määräaikaan vastauksia palautui neljä.

Vastauksissa korostui syrjäytymisen ja eristäytymisen ennaltaehkäisyssä kommunikoinnin varmistaminen, tiedonsaannin ja sen hallinnan varmistaminen sekä palveluasuntojen työntekijöiden asiakaslähtöinen suhtautuminen asiakkaisiin.

Tuloksista voi päätellä, että iäkkäiden, taktiilia viittomakieltä käyttävien, palveluasunnoissa asuvien kuurosokeiden sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan voimaannuttavina tekijöinä voidaan pitää sosiaalisyhteisöllisyyttä ja kuurosokeustietoisuutta. Viittomakielisen kulttuurin arvostamisen osoittamisella voidaan lisätä voimaantumisen mahdollistumista.

Asiasanat: kuurosokeus, palveluasuminen, voimaantuminen, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Turpeinen, Riikka. The Empowerment Possibilities of the Old Deaf-blind People Using Tactile Sign Language Living in Service Accommodation, Employee's Point of View. 29 pages., 2 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki, Spring 2010. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

First of all, this study had a practical point of view. The target was to find out procedures for the use of service centre employees that would support the activity and independency of the old deaf-blind people living in service accommodation. The every day life of the old deaf-blind people is passive. The employees of the service accommodation feel as if they are the only contact for these people and "pushing" them to do every day tasks. Secondly, the target was to find out factors that would encourage deaf-blind people to take more responsibility for their every day tasks and become less dependent on the service center staff.

The study was qualitative and the data collection method was the half-structured interview. The analysis method was the content analysis. The questions were sent to eight persons working with deaf-blind people. The time given for the response was two weeks and four persons answered the questions.

According to the answers the most important things in preventing deaf-blind people from isolation were good communication and a good flow of information. In addition, it was important that the employees were customer-orientated and saw things from the deaf-blind people's point of view.

It can be concluded that the most empowering factors promoting life control of the old deaf-blind people using tactile sign language are a good social community and the awareness of the deaf-blindness. By valuating the sign language culture the empowerment possibilities can be increased.

Keywords: deaf-blindness, service accommodation, empowerment, qualitative research

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KUUROSOKEUS	6
2.1 Kuurosokeuden syitä.....	6
2.2 Kuurosokeiden määrä	7
2.3 Kuurosokeiden kommunikointi.....	7
3 PALVELUASUMINEN	9
3.1 Asumispalveluiden järjestäminen	9
3.2 Kuurosokeuden aiheuttamat erityistarpeet palveluasumisessa	10
4 VOIMAANTUMINEN	12
4.1 Voimaantuminen prosessina	12
4.2 Esimerkkitapaus kuuron voimaantumisesta ja kielen sekä kulttuurin tunnustamisen merkityksestä identiteetille	13
4.3 Iäkkäiden kuurosokeiden kouluajan merkitys identiteetille.....	14
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
5.1 Tutkimuksen tausta, tavoitteet ja menetelmät.....	15
5.2 Tutkimuksen eteneminen	16
6 TUTKIMUSTULOKSET	17
6.1 Eristäytymisen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy.....	17
6.3 Arjen ja elämänhallinnan aloitteet kuurosokealta.....	18
6.4 Uuden tekniikan hyödyntäminen elämänhallinnan tukena	19
7 POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	20
7.1. Kommunikointi ja tiedonsaanti.....	20
7.2 Asiakaslähtöinen työ	21
7.3 Opinnäytetyön anti tekijälleen	23
LÄHTEET.....	25
LIITE 1. Saatekirjelmä.....	28
LIITE 2. Kyselylomake.....	29

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni halusin yhdistää sosionomi (AMK) opinnot sekä viittomakielentulkin koulutukseni. Aihetta miettiessäni keskustelin Kuurojen Palvelusäätiön Joensuun palvelukeskuksen henkilökunnan kanssa heidän tarpeistaan opinnäytetyönä tehtävänä selvityksenä. Yhteistyössä heidän kanssaan päädyin valitsemaan opinnäytetyöni aiheeksi kuurosokeiden voimaannuttamisen mahdollistamisen tutkimisen. Kuurosokeiden tulkkina ja oppaana toimiminen on luonut minulle käsityksen kuurosokeista kulttuuri- ja kielivähemmistönä sekä kuurosokeuden erityispiirteistä.

Iäkkäiden, palveluasunnoissa asuvien, taktiilisti kommunikoivien kuurosokeiden elämä on hyvin ohjaajavetoista. Palveluasuntojen henkilöstön toiveena oli löytää opinnäytetyöni avulla toimintamalleja kuurosokeiden aktiivisuuden ja oma-aloitteisuuden tukemiseen.

Palveluasuntojen asiakkaina ikääntyneet kuurosokeat ovat työntekijöiden näkökulmasta vaativia asiakkaita. Työntekeminen kuurosokeiden kanssa vaatii työntekijältä erityistaitoja kuten taktiilin viittomakielen hallitsemisen, opastamisen ja kuvailun hallitsemisen. Henkisesti työstä tulee kuormittavaa mikäli kuurosokean palveluasunnon asiakkaan sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta heikkenee ja itseohjautuvuus vähenee. Opinnäytetyöni tavoite on kaksitahoinen; kuurosokeiden voimaantumisen mahdollistamisen tutkiminen, jotta kuurosokeiden elämänlaatu kohenisi ja kuurosokeiden parissa työskentelevien työtaakka kevenisi.

Perehdyn aiheeseen työntekijöiden näkökulmasta. Iäkkääksi tässä määritellään yli 65-vuotiaat.

2 KUUROSOKEUS

Kuurosokeuden sanotaan olevan kuulo- ja näkövammaan tulo–ei summa. Kuurosokeuteen liittyy erityispiirteitä suhteessa näkövammaisiin, kuulovammaisiin ja kuuroihin. Pohjoismaissa käytetään yhteistä määritelmää kuvaamaan näitä erityispiirteitä, jotta kuurosokeus erityisenä vammana olisi selkeämmin eriteltävissä. (Rouvinen 2003, 13.)

Pohjoismaisen määritelmän mukaan kuurosokeus on vaikea-asteinen kuulon ja näön toimintarajoitteiden yhdistelmä. Tämä on toiminnallisuuden pohjalta tehty määritelmä, ollessaan kuurosokea, henkilö ei välttämättä ole täysin kuuro tai täysin sokea. Useimmilla kuurosokeilla on kuulon tai näön jäänteitä. Toiminnallisen määritelmän mukaan yhdistelmä rajoittaa kuurosokean suoriutumista sekä osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskuntaan. Vaikea-asteinen kuulonäkövamma aiheuttaa yhteiskunnalle tarvetta järjestää erityispalveluja, mukauttaa ympäristöä ja/tai helpottaa teknisten apuvälineiden saamista. (Suomen Kuurosokeat ry. i.a.a.)

Kuurosokeus on yläkäsite ja kuurosokeiden ryhmistä käytetään toisistaan poikkeavia nimityksiä. Nimitykset kuvaavat kuurosokeutumisen ajankohtaa, etenemistä sekä aistien käyttöä. Näitä kuvaavia nimityksiä ovat kuulonäkövammaiset, syntymästään saakka kuurosokeat, aikuisena kuurosokeutuneet ja täysin kuurosokeat. Ryhmien sisällä kuurosokeita voidaan jakaa vielä kuulo- ja näköaistin heikentymisen myötä. Aikuisina kuurosokeutuneita ovat kuurot, huonokuuloiset ja kuuroutuneet henkilöt, joilla on lisäksi näkemisen ongelmia sekä sokeat ja heikkonäköiset henkilöt, joilla on kuulemisen ongelmia. (Lahtinen 2008, 20–21.)

2.1 Kuurosokeuden syitä

Kuurosokeuden syitä on monia. Perinnöllinen kuurosokeutumista aiheuttava oireyhtymä on Usherin syndrooma. Oireyhtymää sairastavilla on syntymästään saakka lievä tai vaikea-asteinen kuulovamma sekä verkkokalvon rappeuma, joka aiheuttaa silmän verkkokalvolla muutoksia eli hämäräsokeutta, häikäistymistä, näkökentän kaventumista ja eriasteista keskeisen näön heikkenemistä. (Lahtinen 2008, 22.) Muita kuurosokeutumi-

seen johtavia syitä ovat tapaturmat ja onnettomuudet, sairaudet (tulehdukset ja kasvaimet), keskosuus, CHARGE-oireyhtymä sekä vanhuuden kuulonäkövamma (Rouvinen 2003, 14; Suomen Kuurosokeat ry i.i.a.).

2.2 Kuurosokeiden määrä

Täysin kuurosokeita henkilöitä on vähän. Tutkimusten mukaan maailmanlaajuisesti kuurosokeita on 40 henkilöä 100 000 asukasta kohden. (Lahtinen 2008, 20.) Suomessa kuurosokeiden määrästä ei ole tarkkaa tilastointia. Kuurosokeat ry:n palveluita Suomessa käyttää 850 kuurosokeaa/kuulonäkövammaista henkilöä. Syntymästään saakka kuurosokeita on Suomen Kuurosokeat ry:n Kuulonäkövammaisten kuntoutumiskeskuksessa Jyväskylässä noin 200 asiakasta. (Suomen Kuurosokeat ry i.i.a.)

Tanskassa tehdyssä tutkimuksessa Århusin maakunnassa ikääntyneitä, yli 67-vuotiaita kuulonäkövammaisia oli 127 henkilöä 100 000 kuntalaista kohden (Tanskan kuurosokeutuneiden osaamiskeskus 2006, 5). Kuurojen Palvelusäätiön 2007 teettämässä tutkimuksessa kävi ilmi, että suomalaisista yli 75-vuotiaista yli 7 %:lla on samanaikainen toiminnallinen kuulon ja näön haitta (Karlsson 2008, 3).

2.3 Kuurosokeiden kommunikointi

Kuurosokeiden käyttämiä kommunikointimenetelmiä on useita. Vamman laatu, vammautumisikä, tilanne ja ympäristö vaikuttavat siihen, millä tavoin kuurosokea kommunikoi. Kuurosokea saattaa käyttää rinnakkain monia kommunikointimenetelmiä varmistakseen viestin ymmärtämisen oikein sekä harjoitellakseen samanaikaisesti uuden kommunikointimenetelmän, jota tulee mahdollisesti tulevaisuudessa tarvitsemaan vamman etenemisen vuoksi. Kuurosokeat voivat joutua vaihtamaan käyttämäänsä pääkommunikointimenetelmää useita kertoja elämänsä aikana. (Rouvinen 2003, 18.)

Kuurosokeina syntyneet sekä varhaislapsuudessa kuuroutuneet käyttävät viittomakieltä sekä taktiilia viittomakieltä kommunikoidessaan (Rouvinen 2003, 18). Viittomakielellä

on Suomessa virallisen kielen asema suomen, ruotsin ja saamen rinnalla (Laki oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin 1999).

Kuulevina syntyneiden kieli on puhuttu suomen tai ruotsin kieli, mutta kommunikaatiotapoja on useita. Niitä ovat puhe, huulioluku, viitottu puhe, sormiaakkoset, suuraakkoskirjoitus, kirjoittaminen ja pistekirjoitus. (Rouvinen 2003, 20.)

Viittomakieli on luonnollinen kieli; se täyttää kielelle asetetut keskeiset kriteerit sekä rakenteen että käytön kannalta. Viittomakieli on gestuaalis-visuaalinen kieli. Puhuttujen kielten sanoja vastaavat viittomakielessä viittomat, jotka vastaanotetaan visuaalisesti. Viittoma muodostuu käsimuodosta, paikasta, liikkeestä, orientaatiosta sekä ei-manuaalista piirteistä kuten ilmeistä, suun ja vartalon liikkeistä (Rissanen 1985, 5, 9; Kuurojen Liitto ry, 2010).

Kuurosokea, jolla on riittävästi näön jäänteitä, vastaanottaa viittomakieltä näköaistilaan. Kommunikointitilanteeseen on kuurosokean kanssa kiinnitettävä erityistä huomiota ja näkökentän kaventumisen myötä viittominen on tehtävä pienemmällä alueella kuitenkin niin, että kuurosokea voi samanaikaisesti nähdä viittojan suun. Valaistuksen on oltava häikäisemätöntä ja viittojalle suositellaan kontrastivärien käyttöä. Mikäli kuurosokea ei enää näe vapaaseen tilaan tuotettua viittomakieltä, käytetään taktiilia viittomakieltä. Se on tuntoaistin kautta välitettävää viittomakieltä, muunnelma visuaalisesta viittomakielestä. (Rouvinen 2003, 19.) Taktiilissa kommunikaatiossa viestitään tuntoaistin kautta. Lähettäjä viittoo kädestä käteen kuurosokealle viestin, jolloin liikeaisti vastaanottaa kielellisen tiedon. (Lahtinen 2008, 24.) Taktiili viittomakieli on käyttäjilleen hitaampaa, raskaampaa ja toisen ihmisen läheinen kontakti ja kosketus on hyväksyttävä. Taktiilin viittomakielen käyttämisen myötä kontaktit ja informaatio ympäristöstä vähenevät. (Rouvinen 2003, 19.)

3 PALVELUASUMINEN

Käsittelen työssäni iäkkäitä, taktiilisti viittomakielellä kommunikoivia kuurosokeita, jotka asuvat heille tarkoitetuissa asumispalveluyksiköissä.

3.1 Asumispalveluiden järjestäminen

Kuurosokeat voivat vammansa perusteella hakea asumiseensa asuinkuntansa tukea.

Kunnan tulee ehkäistä ja poistaa vammaisten henkilöiden toimintamahdollisuuksia rajoittavia esteitä ja haittoja siten, että he voivat toimia yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä. Vammaisten henkilöiden tarvitsemat palvelut ja tukitoimet järjestetään siten, että ne tukevat heidän omatoimista suoriutumistaan. (Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987.)

Vammaisella henkilöllä asetuksessa tarkoitetaan henkilöä, jolla on vamman tai sairauden johdosta pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista. Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen henkilön apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa jatkuvaluonteisesti, vuorokauden eri aikoina tai muutoin erityisen runsaasti. (Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987.)

Palveluasuminen on itsenäistä asumista ja siihen liittyviä palveluita. Palveluasuminen on mahdollista vaikeavammaisen omassa kodissa, palveluasumisyksikössä tai asumispalveluryhmässä. Palveluasumiseen liittyviä palveluita ovat avustaminen liikkumisessa, pukeutumisessa, peseytymisessä ja kodin hoidossa. Palveluasuminen on mahdollista järjestää kotipalvelun, kotihoidon, omaishoidontuen ja henkilökohtaisen avustajan avulla. Palveluasumisesta sovitaan sosiaalitoimen kanssa kirjallisesti tehtävässä palvelusuunnitelmassa. Sen laadinnassa ovat mukana vaikeavammaisen, läheiset sekä asiaankuuluva ammattihenkilöstö. (Joensuun kaupunki 2007.)

3.2 Kuurosokeuden aiheuttamat erityistarpeet palveluasumisessa

Kuurosokeiden asumisympäristössä on huomioitava kuulemiseen liittyvät seikat; akustiikka ja äänentoistojärjestelmät sekä näkemistä helpottavat asiat; valaistus ja värien käyttö. Kuurosokealla on oltava asianmukaiset henkilökohtaiset apuvälineet ja niiden käyttö hallussa. Osaavan ja erityistarpeet tiedostavan palveluasumisyksiköissä työskentelevän henkilökunnan merkitys korostuu kommunikaation ja kohtaamisen osalta. (Karlsson 2008, 5.)

Esteetön kuunteluympäristö tarkoittaa taustamelutonta ja kaiutonta tilaa. Pintamateriaaleilla, huonetilan muodolla ja koolla on ratkaiseva merkitys keskustelun mahdollistavana ympäristönä. Kuurosokeiden käyttämässä äänentoistojärjestelmässä, induktiosilmukassa, ääni tulee mikrofonin kautta kuulokojeeseen. Kuulokojeella avulla on mahdollista vähentää ylimääräistä taustamelua. Näkemistä helpottavia ja kommunikointia tukevia tekijöitä ovat riittävä ja häikäisemätön valaistus. Tällöin puhujan/viittojan kasvot ovat nähtävissä ja huulilta luvun tai viittomisen seuraaminen on mahdollista. Ympäristön sekä tilan hahmottamista, ja niissä liikkumista, edesauttaa valaistus ja kontrastivärien sekä selkeiden värien käyttö. (Karlsson 2008, 5.)

Suomen Kuurosokeat ry:llä on kaksi kuntoutumis- ja asumispalveluyksikköä. Toinen valtakunnallinen kuurosokeiden asumispalvelua järjestävä sosiaalialan kansalaisjärjestö on Kuurojen Palvelusäätiö. Näissä yksiköissä toteutetaan vammaispalvelulain ja –asetuksen mukaista asumispalvelua. (Kuurojen Palvelusäätiö, 2008.) Kuurosokeista melkein 90% asuu yksin tai perheidensä kanssa omassa kodissaan, loput 10 % asuvat laitoksissa, palvelutaloissa tai vanhainkodeissa. Täysin yksin heistä asuu noin puolet. (Rouvinen 2003, 47). Kuurosokeiden erityistarpeet huomioidaan asumisen, liikkumisen, kommunikoinnin ja kulttuurin suhteen erityisasumispalveluyksiköiden toiminta-ajatuksen ja visioiden mukaisesti. (Kuurojen Palvelusäätiö, 2008; Suomen Kuurosokeat ry, 2010.) Vuonna 2007 Kuurojen Palvelusäätiön teettämässä selvityksessä ”Kuulonäkövammaiset ei ole meidän kunnassa paljon esillä” kartoitettiin miten hyvin kunnissa huomioidaan ikääntyvien kuulonäkövammaiset erityisryhmänä ja erityispalvelujen tarvitsijoina. Kyselyjä lähetettiin koko maan kattavasti kuntiin 139 kpl. Vastauksia palautui 77 kpl, vastausprosentiksi tuli näin 55. Selvityksessä kävi ilmi, että vastanneista

kunnista $\frac{3}{4}$ ei ollut selvittänyt kunnassa asuvien ikääntyvien kuulonäkövammaisten määrää. (Karlsson 2008, 2, 6–7, 14.)

Suomen Kuurosokeat ry:n tavoiteohjelmassa 2005 – 2014 määritellään kuurosokeiden hyvän asumisen mahdollistamiseen seuraavat keinot:

- *Vaadimme kuntia myöntämään maksusitoumuksen kuurosokean haluamaan asumiseen.*
- *Tiedotamme erilaisista asumismuodoista ja kehitämme toimivaa tukiverkostoa.*
- *Vaikutamme siihen, että palvelukeskusten toimintaa kehitetään niin, että niiden palvelut ovat saatavilla myös lähipiirissä asuville kuurosokeille.*
- *Vaikutamme asuinolosuhteiden ja ympäristön muokkautumiseen kuurosokeiden tarpeiden mukaisiksi. (Suomen Kuurosokeat ry i.i.b.)*

Taktiilisti kommunikoivat kuurosokeat siirtyvät palveluasuntojen asiakkaiksi siinä vaiheessa kun asuminen yksin ei ole enää mahdollista vammojen etenemisestä johtuen tai esim. perhesyistä. Kuurosokeat ovat mahdollisesti eläneet täysin kuulevista ja näkevista kanssaihmisistään riippuvaisina, vailla yhteyksiä muihin kuurosokeisiin. Kotona asuessaan heillä on ollut tiettyjä rutiineja ja tietyt kontaktit, joiden kautta välttämättömimmät tarpeet ovat tulleet täytetyiksi. Palveluasuntojen asiakkaina he eivät ”osaa” esittää tai määritellä toiveitaan harrastuksistaan, tekemisistään tai toiveistaan historiastaan johtuen.

4 VOIMAANTUMINEN

4.1 Voimaantuminen prosessina

Voimaantumisteorian mukaan voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään. Voimaa ei voi antaa toiselle sillä se on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi. Voimaantumisen prosessin vahvistavia tekijöitä ovat vapaus, vastuu, arvostus, luottamus, konteksti, ilmapiiri ja myönteisyys. (Siitonen 1999.)

Voimaantuminen on prosessi, jossa vallitsevalla ympäristöllä (esim. valinnan vapaus, ilmapiiri, arvostus, turvallisuus) on oma merkityksensä. Toisessa ympäristössä voimaantuminen on todennäköisempää kuin toisessa. Voimaantumisen mahdollisuuksiin tuleekin kiinnittää huomiota. Yhteisten päämäärien asettaminen, yhteistoiminta, hyväksyvä ja avoin ilmapiiri voivat luoda ympäristön, jossa yksilön voimaantuminen on mahdollista. (Siitonen, 1999; Tuorila 2009, 104.) Voimaantumiseen vaikuttavia yksilökohtaisia tekijöitä ovat ikä, koulutus, sosioekonominen asema, taloudelliset resurssit sekä terveys. Tuorilan tekemässä Terveyspalvelut ja potilaiden voimaantuminen-tutkimuksessa käy ilmi, että mitä paremmat tiedot asiakkaalla on oikeuksistaan, velvollisuuksistaan ja terveysongelmastaan ja mitä vähemmän sairaus vaikuttaa asiakkaan toimintakykyyn sitä voimaantuneempi asiakas on. Terveyspalveluiden käyttäjänä voimaantunut asiakas pystyy hankkimaan itsenäisesti tietoa, tekemään valintoja ja päätöksiä, kykenee kriittiseen ajatteluun sekä oppimaan kokemuksistaan. Voimaantuneella asiakkaalla on päätösvalta itseään koskevissa asioissa, mikä lisää häntä koskevan terveydenhoidon demokratiaa. Hoitoihin sitoutuminen on asiakkailta vahvaa ja myönteisten kokemusten myötä asiakkaat ovat tyytyväisiä saamiinsa hoitoihin. Paranemisprosessi myönteisten kokemusten myötä on nopeampaa kuin tyytymättömillä. (Tuorila 2009, 105.)

Voimaantunut ihminen on tiedostanut omat voimavaransa, on itseään määräävä ja hänellä on oma elämä hallinnassa. Voimaantuneen ihmisen ominaisuuksien mittaamiseen tai arvioimiseen ei ole kriteerejä. Eri ihmiset osoittavat voimaantumisen eri tavoin, taidoin, ominaisuuksin, mahdollisesti käyttäytymisenä ja uskomuksina. Voimaantumi-

nen voi vaihdella voimakkuudeltaan ympäristön ja ajankohdan mukaan. (Siitonen, 1999; Tuorila 2009, 104.)

4.2 Esimerkkitapaus kuuron voimaantumisen ja kielen sekä kulttuurin tunnustamisen merkityksestä identiteetille

Kuuroihin ja kuurosokeisiin suhtaudutaan yhteiskunnassamme siten, etteivät he pärjää normaalisti. Heidät leimataan puuttellisiksi, vammaisiksi ja sairaiksi. Yhteiskunnan lähestymistapa on lääketieteellinen ja patologinen. Kuulon puuttumista on pyritty korjaamaan ja seurauksia kompensoimaan kuntoutuksella. Kuuroille lapsille on erityiskouluja, joissa heidän kykyjään kehitetään vastaamaan yhteiskunnan tarpeita ja edellytyksiä. Tällä on pyritty hyvään, mutta kuuroille ja kuurosokeille kokemus ei ole ollut hyvä eikä identiteettiä vahvistava. (Salo 2008, 110.)

Salo kertoo tuntevansa ulkopuolisuutta ja juurettomuutta, vaikka hänen lapsuudenkotiinsa oli turvallinen ja viihtyisä. Ulkopuolisuuden ja juurettomuuden tunteen ovat aiheuttaneet yhteiskunnan vähäinen kuurojen ja kuurojen yhteisön arvostus kieli- ja kulttuurivähemmistönä. Kuuron identiteettiin kuuluva sosiaalisyhteisöllisyys ja viittomakieli-isyys ovat olennainen osa Salon elämää. Peruskoulussa viittomakielen kehittäminen ja kulttuurin tuntemus ei ollut mahdollista. Se, ettei voinut kehittää viittomakieltä ja kuurona elämisen tietoisuus hävisi, vieraannutti Salon itsestään. Kuurojen kansanopistolla opiskelu lukion jälkeen sekä usean vuoden yliopisto-opinnot Jyväskylän viittomakielissä koulutuksessa herättivät Salon voimaantumaan. Voimaantumisprosessiin kuului lukeminen kuuroista, viittomakielestä sekä viittomakielisten kulttuurista. (Salo 2008, 109, 117.)

Luettuaan sosiokulttuurisesta näkökulmasta kirjoitettuja kuurojen kulttuuria käsitteleviä teoksia, Salo vahvisti omaa minimaalista minäänsä; kuka hän on, mihin ryhmään kuuluu, kuinka paljon hän identiteettiään, kulttuuriaan ja kieltään arvostaa sekä miten hän hyväksyy elämänsä ja itsestään ajattelee. Ollessaan kuurojen yhteisössä Salo tuntee itsensä kieli- ja kulttuurivähemmistön jäseneksi mutta ei ollessaan sen ulkopuolella. Salo on kehittänyt itselleen työkaluja, joiden avulla hän vahvistaa tyytyväisyyttä elämäänsä.

Työkaluilla hän tarkoittaa hankkimaansa tietoa, taitoa ja osaamista kuuron identiteetin tiedostamiseen. (Salo 2008, 111.)

4.3 Iäkkäiden kuurosokeiden kouluajan merkitys identiteetille

Iäkkäiden, nyt palveluasunnoissa asuvien kuurosokeiden koulu aika sijoittuu 1950-luvulle, ja sitä edeltävään aikaan, jolloin koulunkäynti oli kuuroille ja kuurosokeille vapaaehtoista. Iäkkäät, taktiilisti kommunikoiivat kuurosokeat ovat käyneet koulua oralistisen menetelmän vallitessa (kouluissa viittominen oli rangaistuksen uhalla kielletty), integroituina kuulevien luokkiin silloisessa kansakoulusysteemissä. He eivät näin ollen ole saaneet viittomakielistä opetusta, eivät teoriatietoa viittomakielestä tai viittomakielisestä kulttuurista eivätkä näin ollen myöskään vahvistusta kuurosokean identiteetilleen koulu aikana. (Viivi, i.a.) Sosiaalis-yhteisöllisyys kuurosokeiden ja kuurojen parissa on ollut ainoa väylä itsensä tuntemiseen kuurosokeana.

Suomalaisessa koululaitoksessa kuurojen ja kuurosokeiden kieli sekä kulttuuri ovat jääneet heikoille, sillä viittomakieltä ei opeteta vastaavia tuntimääriä kuin suomenkieltä. Monikulttuuriseksi kasvaminen vaati äidinkielen systemaattisesta ja pitkäkestoisesta opetusta. Näin varmistetaan oman kielen ja kulttuurin sisäistäminen. Kulttuurikontekstissa syntyy ihmiskäsitys, joka omaksutaan välittömästi. Mikäli ihminen haluaa olla voimakkaammin osa ympäröivää maailmaa, hänen on tunnettava ihmiskäsityksensä sekä tiedostettava kulttuurin arvot ja osattava kritisoida niitä. (Salo 2008, 115–117.) Rouvisen tutkimuksessa haastatellut kuurosokeat kokevat olevansa vain kuurosokeita, eivät vammaisia. Heille kuurosokean sosiaalisen ja kulttuuri-identiteetin omaksuminen tarkoittaa tunnetta oman elämän hallinnasta sekä arkielämän tilanteista selviytymistä ja ennakoitavuuden lisääntymistä. (Rouvinen 2003, 61.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tausta, tavoitteet ja menetelmät

Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen. Opinnäytetyöaihetta valitessani otin yhteyttä Kuurojen Palvelusäätiön työntekijöihin. Heidän tarjoamistaan aiheista valitsin palveluasunnossa asuvien, iäkkäiden, taktiilia viittomakieltä käyttävien kuurosokeiden aktiivointia koskevan työn. Viittomakielentulkkipäätös sekä aiempi työskentely kuurosokeiden tulkkina, oppaana sekä Kuurojen Palvelusäätiöllä ohjaajana vaikuttivat valintaani. Voimaantumisen mahdollistaminen on kiinnostava aihealue, josta tuli olennainen osa opinnäytetyötäni.

Pyrin tutkimuksessani ymmärtämään, mitä ovat ne tekijät, joilla iäkkäiden palveluasunnossa asuvien, taktiilia viittomakieltä käyttävien kuurosokeiden arjessa toimimisen aktiivisuutta voisi lisätä, omatoimisuuden astetta nostaa sekä riippuvuutta ohjaajista vähentää. Näiden toimien taustatavoitteena on samanaikaisesti ehkäistä ennalta iäkkäiden, taktiilia viittomakieltä käyttävien, palveluasunnossa asuvien kuurosokeiden syrjäytymistä ja eristäytymistä sekä edistää kuurosokeiden ohjaajina työskentelevien työssä jaksamista.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus on syvällistä tutkimusta, aineisto on verbaalista mutta aineisto ei välttämättä ole laaja. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on tutkittavan asian luonteen hahmottaminen. (Niiranen, henkilökohtainen tiedonanto 27.10. 2007). Aineiston keräämiseen käytin puolistrukturoitua haastattelua. Puolistrukturoitu haastattelu on haastattelumuoto, jossa kaikille vastaajille esitetään samat kysymykset ja lähes samassa järjestyksessäkin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Henkilökohtaisten haastattelujen sijaan lähetin sähköpostitse tunnetuille ja tunnustetuille kuurosokeiden parissa työskenteleville kysymykset lomakkeella. Haastateltaviksi valitsin työntekijöitä valtakunnan laajuisesti ja eri tavoin kuurosokeiden parissa työskenteleviä. Haastattelulomakkeet lähetin koulutukseltaan vähintään koulutason sosiaali- tai terveydenhuoltoalan koulutuksen saaneille työntekijöille. Vastaajien anonymiteetin säilyttämiseksi en julkista haastateltavista muita tietoja. Lähetin kysymyslomakkeita (LIITE 1 ja 2) kahdeksalle työntekijälle. Minulle pa-

lautui neljä vastattua lomaketta. Uusin vastauspyynnön niille, jotka eivät olleet vastanneet palautusajan umpeuduttua. Uusintapyynnössä vastausaikaa oli kaksi viikkoa. Tällöin ei vastauksia enää tullut.

Saamani vastaukset käsittelin sisällönanalyysi-menetelmällä. Sisällönanalyysi on laadullinen tutkimusmenetelmä, joka pyrkii päätelmiin erilaisista dokumenteista, kuten kirjoista, haastatteluista tai raporteista (Silius, 2005).

5.2 Tutkimuksen eteneminen

Keväällä 2009 varmistui opinäytetyön aihe. Tutkimussuunnitelmani hyväksyttiin samana keväänä. Tuolloin kuvittelin tekeväni haastattelut henkilökohtaisesti, tavaten kuurossokeiden työntekijöitä. Alitajuntani muokkasi aiheita ja lähestymistapaa kevästä lähtien. Syksyllä 2009 tutkiskelin, luin ja valikoin teoria- ja lähdemateriaalia. Huomasin epärealistiseksi (ajankäytöllisesti sekä taloudellisesti) ajatuksen henkilökohtaisista haastatteluista neljällä paikkakunnalla kautta Suomen. Niin päädyin opinäytetyönohjaajani kanssa ratkaisuun sähköpostikyselystä. Lomakkeella on neljä kysymystä liittyen kuurossokeiden elämänhallintaan sekä yksi vapaan sanan- kohta. Teorian kirjoitettuani, pääsin analysoimaan saamaani neljää vastausta, sisällön analyysillä.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tulokset on koottu neljästä, osin niukkasanaanaisesta, vastauksesta sisällön analyysii käyttäen. Keräsin vastauksista kysymyskohtaisesti avainsanoja, jotka toistuivat eri vastaajilla. Avainsanat olivat kommunikointi, tiedonsaanti ja asiakaslähtöinen työ.

6.1 Eristäytymisen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy

Vastauksissa tärkeimmäksi ennaltaehkäiseväksi tekijäksi nousi kommunikoinnin merkitys ja sen mahdollistaminen omalla kielellä. Kommunikointina vastaajat pitivät tiedottamista, kuurosokeiden erityistyöntekijöiden (diakoni, kuntoutussihteeri, ohjaajat) tapauksia ja luonnollista kanssakäymistä, keskustelua. Tiedottamisen tavoite on kuurosokean tiedonsaanti sekä tiedon hallinta, jota tuetaan omakielisin keskusteluin. Vastaja 1 toteaa: ”huolehdittava mahdollisuudesta päivittäiseen kommunikointiin omalla kielellä sekä tiedonsaantiin ja sen hallintaan sekä keskusteluun tiedon pohjalta”. Keskustelujen yhtenä tavoitteena palveluasunnon ohjaajilla on ymmärtää ”rivien välistä” kuurosokean toiveita ja odotuksia, saada ne näkyviksi. Kommunikointia on edelleen ympäristön kuvailu (käsittäen muiden tilassa olevien keskustelujen tulkkauksen kuurosokealle), joka mahdollistaa ympäristön hallintaa sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Vastaja 1 kertoo: ”Kuvailu ympäristöstä, sosiaalisesta tilasta ja henkilöiden toiminnasta ja pukeutumisesta tuo sosiaalisuuden lisäksi mielenkiintoista tietoa maailman menosta ja muutoksista sekä avaimia tuleviin omien valintojen tekemiseen ja antaa sisältöä päivään ja aivoillekin työtä”. Pysyvä ja luottamuksellinen ohjaussuhde kuurosokean asiakkaan ja palveluasunnon työntekijän välillä on merkittävää kuurosokean elämänhallinnan kannalta. Kuurosokean vertaisryhmässä toimiminen sekä tukihenkilöiden käyttäminen ovat eristäytymistä ja syrjäytymistä ehkäiseviä tekijöitä. Vastaajien mielestä monenlainen tekeminen nähdään tärkeäksi ennaltaehkäisyssä. Tekemisen tulisi olla kuurosokeille haastavaa muttei liian vaikeaa. Apuvälineitä tulisi hyödyntää ennaltaehkäisyssä.

6.2 Identiteetin, positiivisen minäkuvan sekä itseohjautuvuuden tukeminen

Vastauksista kävi ilmi, että asiakkaan itsenäisyyden tukemisen ja kunnioittamisen kautta kuurosokean positiivinen minäkuva vahvistuu ja itseohjautuvuus on mahdollista. Vastaja 2 kertoo: ”Pyritään saavuttamaan tasavertaisuus muihin palvelukeskuksen asukkaisiin nähden”. Työntekijöiden olisi mahdollistettava kuurosokean omien, yksilöllisten mielihalujen ja tarpeiden toteuttaminen. Vastaja 1: ”Ei kaikille pelkästään askartelua, tarjottava myös esim. haastavia keskustelutilaisuuksia tai pelejä”. Kontaktien kautta, samassa tilanteessa oleviin tai tulkkia käyttäen muihin samanikäisiin, voi saada tietoa muiden samassa tilanteessa olevien ratkaisuista.

Kuurosokealle tulisi varmistaa tiedonsaanti erilaisista mahdollisuuksista sekä erilaisissa tilanteissa selviytymisen ratkaisumalleista. Ikääntynyt taktiilisti kommunikoiva kuurosokea voi myös oppia uusia asioita. Vastajat näkivät tärkeänä onnistumisen kokemisen tunteiden luomisen sekä sisällön tarjoamisen elämään. Palveluasuntojen työntekijöiden on osattava kartoittaa kuurosokean elinympäristön riskit ja näin luotava turvaa, joka lisää kuurosokean elämänhallintaa sekä itseohjautuvuutta. Vastajien mielestä on tärkeää, että kuurosokean kanssa työskentelevät tuntevat heidän historian ja elämäntarinan. Tätä kautta voidaan tarjota mielekkäitä harrastuksia. Kuurosokean elämäntarinan tuntemista voidaan hyödyntää vastaajien mukaan palveluasuntojen tarjoamissa palveluissa sekä hoidossa. Työntekijöillä on oltava riittävä tietämys ja tuntemus kuurosokeiden alalta ja tämä vaatii jatkuvaa kouluttautumista. Vastaja 2 selittää: ”Erityisosaaminen vaatii jatkuvaa kouluttautumista”.

6.3 Arjen ja elämänhallinnan aloitteet kuurosokealta

Vastauksissa tärkeäksi nähtiin onnistuneet tekemiset, jotka jatkossa ohjaavat kuurosokean tekemiä valintoja. Vastaja 2 kirjoittaa: ”tehdään osallistuminen mahdolliseksi”. Yhteisöllisyyden tulisi olla taustavoimana rohkeaan osallistumiseen ja onnistumisiin. Tarjolla olisi oltava monenlaisia vaihtoehtoja, jolloin voisi löytyä uudenlaisia harrastuksia ja tekemistä. Vastajat rohkaisivat asumispalvelun työntekijöitä innovatiivisuuteen ja rohkeuteen harrastusten ja tekemisten tarjoamisessa. Vastaja 1 kertoo: ”Tar-

jottava kaikenlaisia vaihtoehtoja–innovatiivisuutta–sitä kautta voisi löytyä uudenlaisia-kin harrastuksia ja tekemisiä–rohkeutta molemmin puolin”.

Vastauksissa korostettiin tiedottamisen merkitystä tässä asiassa. Osallistuminen on mahdollistettava huolehtimalla tulkkaujärjestelyistä, opastamisesta, avustamisesta ja kuljetuksista.

6.4 Uuden tekniikan hyödyntäminen elämänhallinnan tukena

Vastaajat korostivat kommunikoinnin ja tiedonsaannin mahdollistavien laitteiden (kuvapuhelin, tietokone suurennus- ja tai pistenäytöllä) käytön merkitystä kuurosokeille. Vastaaja 3 kirjoittaa: ”yhteyksien luomiseen”. Tietokonetta voi hyödyntää opettavien ja viihdyttävien pelien muodossa. Vastaaja 1 kertoo: ”eritasoisia ohjelmia on jo olemassa” ja piirustusohjelmia tietokoneessa”. Kuvapuhelimen käyttö vaatii näön jäänteitä ja tietokoneohjelmat pistenäytön ja pistelukutaidon.

Palveluasunnoissa asuvien tulevaisuuden teknisiä apuvälineitä voisi olla elintoimintoja valvova älyranneke. Käytössä jo olevat, turvapuhelimet ja keholle hälyttävät optiset hälytinjärjestelmät, ovat korvaamattomia. Vastaaja 2 kertoo: ”useimmat teknisistä apuvälineistä meillä on jo käytössä, esim. turvapuhelimet”.

7 POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tämän hetkistä ympäristöä ja elämäntilannetta tutkimalla ei syytä iäkkäiden, taktiilisti kommunikoivien palveluasunnoissa asuvien kuurosokeiden passiivisuuteen varmaan löydy. Ainoa selkeä puute voi olla vähäinen natiivi viittomakielisten työntekijöiden määrä. Syyt palveluasunnossa asuvien taktiilisti kommunikoivien kuurosokeiden passiivisuuteen voivat olla menneisyydessä. Nopeita keinoja aktiivisuuden lisäämiseksi ei ole. Sosiaalisyhteisöllisyyden tukemisella, viittomakielisyyden korostamisella, viittomakielisen kulttuurin arvostamisen osoittamisella voidaan päästä voimaantumisen mahdollistamiseen, joka tukee sisäistä elämäntilannetta ja aktiivisuutta kodista ja itsestä ulospäin. Saamistani neljästä vastauksesta suurimman painoarvon elämäntilannuksen tukemisessa saavat kommunikoinnin ja tiedonsaannin sekä sen hallinnan turvaaminen ja asiakaslähäinen työ.

7.1. Kommunikointi ja tiedonsaanti

Kommunikoinnin merkitys monitahoisena elämäntilannuksen sekä positiivisen minäkuvan vahvistajana on korvaamaton. Tiedonsaanti sekä sen hallinta, yhteisöllisyys, ympäristön hallinta ja sen hahmottaminen sekä osallisuus mahdollistuvat ympäristön kanssa kommunikoimalla. Sisäinen elämäntilannus ja hyvinvointi ovat riippuvaisia ympäristön ja sen tapahtumien ymmärtämisestä, hallittavuudesta sekä mielekkyydestä (Rouvinen 2003, 59). Taktiili viittominen on raskasta sekä väsyttävää. Täysin kuurosokeille kommunikoinnin vaatimukset on hyväksyttävä mikäli halutaan, että he voivat olla osallisia yhteiskunnassa tiedollisesti sekä sosiaalisesti. Palveluasunnoissa asuvien kuurosokeiden kommunikoinnin mahdollistaa säännölliset ja jatkuvat kontaktit viittomakieltä taitaviin omaisiin ja palveluasuntojen työntekijöihin sekä kuurosokeiden erityistyöntekijöiden, muiden kuurosokeiden sekä tulkin välityksellä kieltä taitamattomien kanssa. Taktiilisti kommunikoivien teknisten apuvälineiden käyttöä tulee tarkastella näön ja/tai kuulon jäänteiden hyödyntämisenä. Pistelukutaidon opiskelu näön heikkenemisen myötä mahdollistaisi kuurosokeanakin tietokoneen käytön pistenäytöltä. Palveluasumisyksiköissä työskentelevien tuleekin herkästi tarjota ja ohjata kuurosokeutuvaa uusien kommunikointimenetelmien systemaattiseen opiskeluun.

Lahtisen (2008) väitöstutkimuksessa kuvataan kuurosokeutuvan henkilön kommunikoinnin muuttumisen prosessia. Tutkimuksessa keskitytään kosketukseen perustuvan kommunikaation kehitykseen. Sosiaalishaptisella menetelmällä kuurosokealle annetaan tietoa ympäristön visuaalisista ja auditiivisista tapahtumista. Ympäristötiedot koodataan kosketuksen kautta, jolloin mukana on tiedon merkityksellinen sisältö. Menetelmässä hyödynnetään koko kehoa, mikä lisää kokemusten selkeytymistä. Kosketukset ovat pikaviestejä, keholle piirtämistä, kontakteja muihin henkilöihin sekä ympäristöön ja liikkeillä opastamista. (Lahtinen 2008, 19.) Palveluasunnossa asuville kuurosokeille sekä heidän kanssaan työskenteleville sosiaalishaptisen menetelmän opiskelu olisi voimaantumisen mahdollistamista, kommunikoinnin laajentamista koskemaan ympäristön kuvailua keveämmin kuin taktiilisti viittomalla.

7.2 Asiakaslähtöinen työ

Kuurosokeiden kanssa työskentelymenetelmien tulisi olla voimaantumisen mahdollistavia niin, että kuurosokealle annetaan aikaa ja molemminpuolinen ymmärrys varmistetaan. Kuurosokean tulee olla tietoinen hänen oikeuksistaan sekä vastuistaan palveluasunnon asiakkaana. Kuurosokealla tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa saamiensa palveluiden sisältöön. Valinnan mahdollisuus kuurosokeaa koskevissa asioissa pitää pyrkiä säilyttämään asiakkaalla itsellään.

Asiakaslähtöisessä menetelmässä pyritään voimavara- ja ratkaisukeskeisyyteen sekä kannustetaan myönteiseen vuoropuheluun. Asiakaslähtöinen työskentely on periaate toiminnan perustana, joka on aina olemassa ennen varsinaista toimintaa. Asiakaslähtöisyyteen on sosiaali- ja terveystieteissä kuljettu työntekijä-, organisaatio-, ja laitospeskeisyydestä. Asiakaslähtöisessä työskentelyssä asiakas on keskiössä siten, että palvelut ja toiminnot järjestetään asiakkaan tarpeista lähtien. Asiakkaan tulee olla tietoinen hoito- ja palveluketjujen kokonaisuuksista ja vaikuttaa niihin aktiivisesti. Asiakaslähtöinen työ voidaan jakaa neljään kategoriaan: toiminnan arvoperustaan, näkemykseen asiakkaasta, näkemykseen hoito- ja palvelutoiminnan luonteesta ja näkemykseen työntekijästä. (Kiikkala 2000, 112–116.)

Kun toiminnan perustana on asiakaslähtöisyys, jokainen asiakas kohdataan uniikkina yksilönä ja kokonaisuutena. Asiakas on elämänsä asiantuntija, joka on voimaa ja voimavaroja omaava. Asiakasta kunnioitetaan, kuten myös hänen kulttuuriaan, kieltään, uskontoaan ja tapojaan. Asiakas on aktiivinen, sillä hänen kanssaan työtä tehdään neuvotellen ja sopimuksia solmien. (Kiikkala 2000, 116–117.) Toiminta on vastavuoroista ja perustuu asiakkaan esittämiin kysymyksiin ja esiin nostamiin asioihin. Työ suuntautuu tulevaan ja työntekijällä on usko muutoksen mahdollisuuteen. (Kiikkala 2000, 119.)

Tutkimuksen vastauksissa korostettiin asiantuntevien työntekijöiden merkitystä. Sosiaalityön lainalaisuudet toimivat kuurosokeiden parissa työskennellessä, sillä merkittävässä osassa on työntekijän vuorovaikutustaidot, asiakkaan kuulemisen ja kohtaamisen kyky. Uusimmat sosiaalityön menetelmät, kuten ratkaisukeskeinen terapia ja työote sekä konstruktiiivinen työote, korostavat asiakastilanteessa käytettävän kielen merkitystä. Käytännön työssä kieli ei vain kuvaa asiantiloja vaan konstruoi niitä ja tästä avautuu mahdollisuus muutokseen. Merkittävää on työntekijän orientoituminen asiakkaaseensa ja kieli, jota työntekijä käyttää. Näin työntekijä antaa suuntia, jolla asiakas elämäänsä tai ongelmiaan ajattelee. Täten asiakkaalla on mahdollisuus muovata elämäkertomuksensa kulkua. Työntekijä antaa asiakkaansa elämän uudelleenkerrotaan välineitä ja korostaa asiakkaan aktiivista osaa tilanteen määrittelyssä sekä vuorovaikutuksessa. (Kuronen, 2004, 221–222.) Työntekijöiden käyttämällä kielellä ja vuorovaikutusmenetelmien valitsemisella asiakastilanteiden mukaan on tavoitteellista ja tietoista toimintaa (Kuronen, 2004, 225).

Kuurosokeiden kanssa työskentelevillä on oltava hyvä taktiiliviittomakielentaito, että he kykenevät viittomaan taktiilisti monipuolisesti ja vastaanottamaan kuurosokean käyttämästä kielestä eri nyansseja. Äidinkieleltään viittomakielisten, ammatillisesti koulutettujen työntekijöiden palkkaaminen toisi varmuutta kommunikointiin asiakas- ja työntekijäsuhteessa. Useasti äidinkieleltään viittomakielinen kykenee muuntelemaan luovemmin käyttämäänsä kieltä asiakkaan ymmärryksen ja vastaanottamisen mukaan kuin viittomakielen aikuisiällä opiskelleet. Vastauksissa kerrottiin, että kuurosokean elämähistorian tuntemalla syntyy luottamuksellinen ohjaussuhde. Tätä asiakashistoriantuntemusta voisi hyödyntää voimaannuttamiseen tähtäävällä menneisyyden muistelulla. Työmenetelmänä muisteleminen pyrkii muistettavissa olevan menneisyyden haltuunottamista ja sitä kautta muistelijan oman identiteetin lujittamista. Elämänkulun arvostami-

nen vahvistaa muistelijan itsekunnioitusta. (Pilkama a. 2006.) Muistelu työmenetelmänä on osa sosiokulttuurista seniori- ja vanhustyötä. Siihen kuuluvat muistelemisen lisäksi kaikki luovat menetelmät kuten musiikki, draama, kuvallinen ilmaisu, kirjoittaminen, tanssi ja verkostotyö. (Pilkama b. 2006.) Sosiokulttuurisia menetelmiä on menestyksellisesti kokeiltu Pielisen-Karjalan ikäihmisten kehittämiskeskuksen Karpalo-hankkeessa. Hankkeessa mukana olleet vanhuksat ovat työmenetelmien käyttöön oton jälkeen olleet paljon avoimempia, ulospäinsuuntautuneempia, iloisempia ja levollisempia. (Öystilä 2006.) Sosiokulttuuristen vanhustyön työmenetelmien soveltaminen kuurosokeiden käyttöön olisi rohkeaa ja ratkaisukeskeistä työtä.

Vaativien asiakkaiden tarpeiden tyydyttämiseksi on omaohjaajuuus yksi ratkaisumalli. Näin ollen nämä asiakkaat eivät ruuhkauta muita työntekijöitä vaan omahoitaja työskentelee tarpeiden tunnistajana. Omahoitajan jaksamista tuetaan työnohjauksella. Omaohjaajalla on mahdollisuus kommunikoida asiakkaansa kanssa ja antaa aikaa asiakasta ja hänen palveluitaan koskevissa päätöksissä. (Lehtonen 1998, 46.) Vastauksista kävi ilmi, miten tärkeä on työntekijän ja kuurosokean välinen luottamuksellinen suhde. Tämä läheinen suhde on kuurosokealle tärkeä, mutta voi olla työntekijälle kuluttava sekä henkisesti kuormittava. Kuurosokeiden kanssa omaohjaajina työskentelevien tulisi saada tarvitsemansa tuki työssä jaksamiselle esim. työnohjaus ja koulutus. Innovatiivisen ja rohkean työntekijän on oltava itse voimaantunut sekä hyvinvoiva, että jaksaa työssään.

7.3 Opinnäytetyön anti tekijälleen

Työtä tehdessä ymmärsin, että palveluasunnoissa asuvat iäkkäät, palveluasunnossa asuvat, taktiilisti kommunikoivat kuurosokeat ovat heterogeeninen asiakasryhmä, kuurosokeudella ei voida selittää kaikkia elämänhallintaan liittyviä vaikeuksia. Elämänhallintaan ja itseohjautuvuuteen vaikuttavat mm. kuurosokean henkilökohtainen elämäshistoria, persoona, koulutus ja osallisuus kuurosokeiden yhteisöön sekä tietoisuus ympäröivästä yhteiskunnasta ja sen tapahtumista.

Kuurosokeiden voimaantumisen mahdollistaminen on aloitettava heti diagnoosin selvityä. Oman kielen käyttöä tulee tukea ja sosiaalisyhteisöllisyys on mahdollistettava. Kuurosokealla on oltava mahdollisuus kasvaa kuurosokeustietoiseksi. Kuurosokeustie-

toisuudella tarkoitan yhtä aikaa kuurosokean vastuuta itsestään, itsensä hyväksymistä ja tietoisuutta yhdistelmäammastaan sekä oikeutta omaan kommunikointitapaansa, tulkin tai oppaan käyttöön, kulttuuriin sekä häntä itseään koskevaan tietoon.

Kiinnostamaan jäi, mitä kuurosokeat itse vastaisivat kysymykseen elämänhallinnan palauttamisesta, vahvistamisesta tai voimaannuttamisesta. Havainnoiva tutkimus samasta aiheesta olisi mielestäni myös mielenkiintoinen. Työntekijöiden ja kuurosokeiden kommunikoinnin, ohjaustilanteiden sekä vapaan seurustelun havainnoiminen voimaantumisen mahdollistavina tilanteina toisi uutta tietoa kielestä, vuorovaikutuksesta sekä käytössä olevista sosiaalityön menetelmistä.

LÄHTEET

- Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 18.9.1987/759. Viitattu 5.3. 2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870759>
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Viitattu 5.3.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi Joensuun kaupunki 2007. Palveluasuminen. Vammaispalvelut. Viitattu 4.3.2010.
<http://www.pohjois-karjala.fi/Resource.phx/sivut/sivut-vammaispalvelut/vpalvelut/palveluasuminen.htx>
- Karlsson, Kirsi 2008. Kuulonäkövammaiset eivät ole meidän kunnassa paljon esillä. Valtakunnallinen tilannekatsaus kuulo-näkövammaisista vanhustyön palveluissa vuonna 2007. Helsinki: Kuurojen Palvelusäätiö.
- Kiikkala, Irma 2000. Asiakaslähtöisyys toiminnan periaatteena sosiaali- ja terveydenhuollossa. Teoksessa Susanna Nouko-Juvonen, Pekka Ruotsalainen & Irma Kiikkala, 2000. Hyvinvointivaltion palveluketjut. Helsinki: Tammi.
- Kuokkanen, Ritva; Kivirinta, Mervi; Määttänen, Jukka & Ockenström, Leena 2007. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. 4.uud laitos. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisu C Katsauksia ja aineistoja 10. Helsinki.
- Kuronen, Merjo 2004. Sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön jaettu kiinnostus vuorovaikutukseen ja kieleen. Puheenvuorot. Janus vol 12 (2) 218–226
- Kuurojen Liitto ry 2010. Viittomakieli. Viitattu 3.3. 2010. <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Viittomakieli/>
- Kuurojen Palvelusäätiö 2008. Säätiön tarjoamat palvelut.
<http://www.kuurojenpalvelusaatio.fi/fin/palvelut/>
- Lahtinen, Riitta 2008. Haptiisit ja hepteemit. Tapaustutkimus kuurosokean henkilön kosketukseen perustuvan kommunikaation kehityksestä. Helsingin yliopisto. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Erityispedagogiikka. Väitöskirja.
- Laki oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin 1999/731, 11.6.1999. Viitattu 5.3.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

- Lehtonen, Anja 1998. Läheisyyttä asiakastyöhön. Asiakastyöjaoston loppuraportti.
Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 1998:10 fin. Helsinki: Edita
- Niiranen, Tarja 2007. Kvalitatiivinen tutkimus. Lehtori. Diakonia Ammattikorkeakoulu
Pieksämäen toimipaikka. Henkilökohtainen tiedonanto 27.10.2007.
- Pilkama, Airi 2006 a. Sosiokulttuurinen seniori- ja vanhustyö; muistelu. Gero-hanke
28.2. ja 9.3. 2006. Viitattu 26.3.2010. Tuloste tekijän hallussa.
<http://www.socca.fi/gero/aineistot/airi.ppt>
- Pilkama, Airi 2006 b. Ikäihmiset tulevat kulttuurisesti näkyviksi. Vanhustenhuollon uu-
det tuulet 5/2006. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry. Viitattu
26.3.2010. http://www.valli.fi/lehti_5_2006.htm
- Rissanen, Terhi 1985. Viittomakielen perusrakenne. Publications. No.12. University of
Helsinki. Department of General Linguistics.
- Rouvinen, Ritva 2003. Aistit avoinna- elämässä mukana. Matka kuurosokeiden kulttuu-
rin. Stakes. Aiheita 24/2003. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Saaranen-Kauppinen, Anita; Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV– Menetelmäopetuk-
sen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tieto-
arkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 5.3.2010
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>
- Salo, Sami 2008. Tapaustutkimus kuuron omasta identiteetistä sekä voimaantumisesta.
Teoksessa Jaana Keski-Levijoki (toim.) Opettajankoulutus yhteisön luo-
vana voimana–näkökulmia suomalaisesta viittomakielisestä ja viittoma-
kielisten koulutuksesta. Viittomakielisen luokanopettajakoulutuksen 10-
vuotisjuhlakirja 17.10.2008. TUOPE: Jyväskylä, 109–118.
- Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Kasvatustieteiden
tiedekunta, Oulun opettajankoulutuslaitos, Oulun yliopisto.
- Silius, Kirsi 2005. Sisällönanalyysi. Tampereen Teknillinen Yliopisto.
DMI/Hypermedialaboratorio. Viitattu 5.3.2010.
[http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedi
a_Silius150405.pdf](http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedi
a_Silius150405.pdf).
- Suomen Kuurosokeat ry. i.i.a. Tietoa kuurosokeudesta. Viitattu 19.2. 2010.
http://www.kuurosokeat.fi/tietoa_kuurosokeudesta/?session=56610499
- Suomen Kuurosokeat ry. i.i.b. Tavoiteohjelma 2005–2014. Viitattu 1.4. 2010.
<http://www.ecredo.fi/kuurosokeat/data/liitteet/tavoiteohjelma.doc>

- Tanskan kuurosokeutuneiden osaamiskeskus, 2006. 1+1=3. Ikääntyneitä kuurosokeutuneita koskevia ohjeita ennaltaehkäisevää työtä tekeville. Tarkistettu 2006. Viitattu 3.3.2010. Tuloste tekijän hallussa.
- Tuorila, Helena 2009. Terveyspalvelut ja potilaiden voimaantuminen. Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2009. Viitattu 3.3.2010.
http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/files/5403/04_tuorila_terveyspalvelut.pdf
- Viivi i.a. Viittomakielisen opetuksen portti. Kuurojen Liitto 100 vuotta. Bovallius-säätiö. Viitattu 28.3.2010.
http://www.viivi.fi/kuurojenkulttuuri/kuurojenhistoria_index.htm
- Öystilä, Kaija 2006. Sosiokulttuurinen vanhustyö kohottaa elämää. Vanhustenhuollon uudet tuulet 5/2006. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry. Viitattu 26.3.2010. http://www.valli.fi/lehti_5_2006.htm

LIITE 1. Saatekirjelmä

HEI!

Olen viittomakielentulkki ja pian valmistuva sosionomi. Teen opinnäytetyönäni palveluasunnoissa asuvien viittomakielisten kuurosokeiden voimaannuttamisselvitystä. Pyrin tutkimuksessani ymmärtämään mitä ovat ne tekijät, joilla kuurosokeiden arjessa toimimisen aktiivisuutta voisi lisätä, omatoimisuuden astetta nostaa sekä riippuvuutta ohjaajista vähentää.

Toivon, että vastaat liitteessä oleviin kysymyksiin laajasti ja näin ollen autat selvityksen valmistumista. Odotan sähköpostivastaustasi 8.2.2010 mennessä.

Kiittäen

Riikka

Riikka Turpeinen

riikka.turpeinen@student.diak.fi

040 547 4014

Jokiharjuntie 7

82710 Kovero

LIITE 2. Kyselylomake

Riikka Turpeinen
Diak Itä, Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma,
Sosionomi

OTT 3-5
Opinnäytetyö, Kyselylomake

20.1.2010

1. Miten iäkäs, palveluasunnossa asuva viittomakielinen kuurosokea välttää eristäytymiseltä ja syrjäytymiseltä?
2. Miten tukea iäkkään palveluasunnossa asuvan viittomakielisen kuurosokean identiteettiä, positiivista minäkuvaa sekä itseohjautuvuutta?
3. Miten kääntää arki ja elämänhallinta niin, että aloitteet tulevat viittomakieliseltä kuurosokealta, ei ohjaajalta?
4. Millaisissa tilanteissa uusinta tekniikkaa voisi hyödyntää viittomakielisen kuurosokean elämänhallinnan tukena? Vai voiko tekniikka olla apuna?
5. Mitä muuta haluaisit sanoa aiheeseen liittyen?